

Heerlijk nieuw kapitalisme

Vloed tilt alle boten op, maar dat is geen troost als je op het strand zit. Economische groei is mooi, maar niet als je er niet in deelt. Als nu ook al centrale bankiers als Jean-Claude Trichet (Europese Centrale Bank) en Ben Bernanke (Amerikaanse *Federal Reserve*) beginnen te piekeren over de scheiding tussen rijk en arm, dan is ongelijkheid echt wel het thema van de dag geworden.

Trichet zoomde eind maart (in het Europees Parlement) in op de hoge beloningen van sommige bedrijfsleiders en waarschuwde dat 'de mensen in onze democratieën die niet begrijpen'. Hij bleef, als immer, tactvol: de mensen begrijpen de meeste van die beloningen maar al te goed. Maar het was tenminste voor één keer andere taal van een Europese Centrale Bank. Die dreigt altijd de rente te verhogen omdat de inflatie misschien binnen twee jaar boven ochgot 2% gaat uitstijgen, doordat Europa's werknemers in het algemeen en Duitse metallo's in het bijzonder opslag vragen.

De ECB blijft onverminderd haar rol van grensrechter spelen in het niet-coöperatief spel dat nu al jaren in Europa, en vooral in West-Europa, gespeeld wordt. Hoe eengemaakter de Europese markt, hoe meer 'logisch' het geacht wordt dat elk land zijn arbeidskost beperkt. Om zijn kostencompetitiviteit te verbeteren tegenover alle andere landen. Om zijn werkgelegenheid te kunnen verhogen, en tegelijk dus ook zijn werkloosheid te exporteren naar de burens. Speelt één land dat kostenverminderingsspel, dan wint het, maar als alle landen daaraan gaan meedoen, is iedereen verliezer, want blijft het binnenlands

verbruik door de inkomensmatiging overall slap. Dat is nu net wat in Europa de laatste twintig jaar gebeurd is, en wat Europa's groei zo zwak gemaakt heeft, vergeleken met andere werelddelen.

Ook vakbonden hebben die spelregels intussen perfect van buiten geleerd en van binnen gepraktiseerd. Kruipen ze in Nederland om de zoveel tijd op de nullijn, gaan ze in Duitsland zo nodig jarenlang in min, in België is er al tien jaar dé loonnorm. Ook nu zijn weer alle ogen angstvallig gericht op de nieuwe CAO's: overschrijden ze de loonnorm van 5%? Met 0,1%? Oh wee. Gelukkig is er een correctiemechanisme als straks de index meer stijgt dan voorzien. Waar zijn we mee bezig? Met een spelletje 'wie neukt de grootste mier?' Overigens tot groot jolijt van de werkgevers. Die zullen – niet alleen in België, overal in Europa – blijven klagen over concurrentiekracht en loonkostenhandicap, ook al komt het geld ze onderhand de oren en alle andere lichaamsopeningen uit. *Never change a winning story.*

Dit is het verhaal dat Europa al jaren aangepaard wordt: we moeten het kalm en matig aandoen, bukken voor de globalisering nu, de vergrijzing morgen en – inmiddels toegevoegd – het klimaat overmorgen. Dit zijn de strijkijzers waarmee de hoop en de energie om over een betere maatschappij te denken ondergeperst worden. Na het failliet van het communisme is het liberalisme de dominante, eigenlijk de zo goed als enige ideologie geworden. Jammer blijft dat daarom de grondslagen van die ideologie nog zo weinig bediscussieerd worden. Jammer ook omdat het liberalisme daardoor

zonder tegenspraak zijn hartje kan ophalen. Dat gaat vandaag ook liberale heren van stand te ver: van centrale bankiers tot Karel De Gucht. Zie de grote inkomensverschillen overal. Zie de rendementen die kapitaal tegenwoordig eist: 15%, minimaal. Kom daar maar eens om als loontrekkende. Straks roept het liberalisme nog zijn eigen tegenkrachten en zijn eigen ondermijning op met zoveel ongelijke behandeling, zo vrezende heren.

Er is dus wel degelijk stof tot discussie. Een van de sterke en tegelijk nevralgieke punten van het liberalisme is precies de arbeidsmotivatie. Hoe groter het beloningsverschil, hoe gemotiveerder tot inspanning en initiatief. Op die manier wordt bovendien de taart groter voor iedereen – afijn, u kent de theorie. Theorie die elke gedachte van nivellering van de hand wijst, want niet elk werk vraagt dezelfde verantwoordelijkheid, draagt hetzelfde risico, vereist dezelfde bekwaamheden, vergt dezelfde werktijd, en wie het zich gemakkelijk wil maken mag dat, maar moet dan niet evenveel willen.

Een fraaie theorie voor onbeperkte beloningsvrijheid, maar wel met twee klippen. Eén: ervaring leert dat de taart vooral bovenaan goed bakt. En dat het risico niet hetzelfde is voor een lageloner die zonder werk valt als voor een hogeloner die, bekwaam of niet, met een kokette som weggaat. Dat geeft twee: de begrijpelijke afkeer van nivellering is omgeslagen in een wanverhouding zonder grenzen. Als inkomensverschil effectief mijn zin voor initiatief kan motiveren, dan zal uitzinnige beloning van mijn (boven)bazen mij navenant demotiveren. Zo'n hoge beloning vertelt mij immers dat mijn werk 50, 100, 400 keer minder waard is.

Zulke verschillen vind je niet in alle bedrijven, zelfs niet in de meeste ondernemingen, maar ze komen nu wel open en bloot in de publieke opinie. En ze zijn een algemene belediging voor de gewone werknemer, en een tot wanhoop stemmende visie van een maatschappij waarin iedereen de les gelezen wordt over de waarde van werk. Elk werk.

Henry Ford had dat goed begrepen, hij vond dat hij niet meer dan 10 (en later 40) keer meer mocht verdienen dan zijn gemiddelde werknemer. Gevolg: minder demotivatie, en zei Ford: 'Ik betaal mijn arbeiders goed opdat ze mijn auto's kopen'. Betere verdeling van de loonmassa, meer koopkracht in de economie. Zonder dat geraakt wordt aan de twee andere delen waarin elk bedrijf moet voorzien: investeringen en beloning van het kapitaal.

Het nieuwe theorema zou dus moeten zijn: de overmotivering van de enen is de demotivering van de meesten. Het daaruitvolgende politieke voorstel zou dan ook kunnen zijn: belastingvermindering voor ondernemingen die, na onderhandelingen, evenwichtige loonverschillen afspreken en respecteren. Onevenwichtig voor de staatskas? Om Verhofstadts en Reynders argument bij lastenverlagingen te gebruiken: het verdient zich terug, meer nog, het brengt op. Want die ondernemingen gaan minder belasting betalen, dus meer geld overhouden, dus (nog) performanter worden. En ook nog performanter, omdat de hele onderneming van hoog tot laag gemotiveerder zal zijn. Voilà, een mogelijk voorstel, niet te nemen of te laten. Maar tenminste een voorstel, en dat hebben we van de socialistische Sint-Jorissen-tegen-de-Hoge-Draken nog altijd niet gezien.

Terug naar de Grote Liberale Beleidsmakers. Hoewel de hoge lonen nog stukken hoger zijn in de VS, wierp Ben Bernanke zijn netten breder uit dan Trichet. Hij maakte zich ongerust, niet alleen over de topbeloningen maar over de hele inkomensongelijkheid in de VS. De middenklassen zagen tussen 1979 en 2006 hun inkomen stijgen met 11,5%, de top met 1/3 en de bodem met amper 4% - op bijna dertig jaar tijd.

Sommige ongelijkheden zijn natuurlijk niet direct urgent: bijvoorbeeld dokters-stagiairs tegenover dokters en specialisten. Maar wat Bernanke cs. wel benauwt, is de afgenomen inkomensmobiliteit. Wie nu zijn hoofd onder water heeft zal allicht nooit meer op het dek van een yacht geraken. Integendeel, kinderen van arme ouders zullen wellicht ook arme volwassenen worden - en die kans is ruim groter in de VS en Groot-Brittannië dan in landen als Canada, Duitsland of Denemarken. Dat is een vervelende vaststelling voor alle pleitbezorgers van het Angelsaksisch model. Want het is één zaak om ongelijkheid van resultaat te aanvaarden, het is een heel andere kwestie om je schouders te blijven ophalen voor ongelijkheid van kansen.

Die hele evolutie wordt meestal weggeredeneerd als 'nu eenmaal het gevolg van globalisering (China, India) en/of technologische verandering (informatisering, kenniseconomie)'. Zelden als een gevolg van de evoluties in liberalisme en kapitalisme zelf. Nochtans gebeuren daar de meest schrikbarende dingen.

Volgens het Instituut van de Nationale Rekeningen (de hopelijk betere opvolger van het Nationaal Instituut voor de Statistiek) is voor het eerst sinds jaren de totale loonmassa

in België kleiner dan de winsten van bedrijven en de inkomens van zelfstandigen samen: 37,5% tegenover 38%. Die cijfers verbergen echter nog een andere tendens die sterker - want structureler - is. Het nieuwe conflict tussen Arbeid en Kapitaal gaat niet enkel meer over de verdeling van de rijkdom, maar steeds meer over de verdeling van de risico's. En die worden dezer jaren steeds verder verschoven van aandeelhouders naar werknemers. Motor van die verschuiving: de financiële globalisering, de verfinanciering van de ondernemingen. Anders gezegd: de overgang van een kapitalisme gedomineerd door familiale of stabiele aandeelhouders naar een kapitalisme gedomineerd door zeer verspreide aandeelhouders.

Nogmaals: het is niet eerst en meest de verdeling van de geproduceerde rijkdom die gewijzigd is. De lonen in familiale of stabiele (lees ook: Belgische) ondernemingen waren en zijn nog altijd lager dan in aandeelhoudersondernemingen (lees ook: buitenlandse). Vooral de risicoverdeling is veranderd. Een onderneming met een stabiele aandeelhouder is onwillekeurig geneigd tot een zeker conservatisme, want zijn rijkdom zit in die onderneming. Daardoor blijven ook investeringen, winsten en werkgelegenheid min of meer stabiel. Maar sinds de jaren '90 komen steeds meer bedrijven in handen van fondsen met geld van duizenden aandeelhouders en beleggers, en daardoor verandert de ondernemingsstrategie. Die fondsen zijn sterk gediversifieerd, zitten dus in vele bedrijven. Ze zijn daardoor in staat elk van die bedrijven tot meer risico voor hogere winst aan te zetten. Ze kunnen zich immers beter tegen risico indekken met hun brede beleggingsportefeuille. Meer risico, dus meer kans op herstructurerings- en op

jobverlies voor werknemers, die zich niet kunnen indekken door tegelijk ook in meerdere ondernemingen te gaan werken. De ene (de aandeelhouder) kiest voor risico, de andere (de werknemer) ondergaat het.

Andere verdeling van rijkdom, maar ook van risico tussen Arbeid en Kapitaal: wat gedaan? De traditionele syndicale reflex is: loonsverhoging, toename van het arbeidsaandeel in de rijkdom. Het probleem is dat ondernemingen daarop reageren met minder banen, en het loonaandeel na een fase van stijging weer terugzakt. Dat is wat gebeurd is in België en elders na de jaren '70.

Het moderne liberale antwoord luidt dat de tegenstelling Arbeid-Kapitaal kan overstegen worden door aandelen ook voor werknemers, door van werknemers ook kapitalisten te maken. Niet meteen aangewezen, want het risico wordt dan nog groter voor werknemers: niet alleen hun werk, maar nu ook hun spaargeld wordt schatplichtig aan de gezondheid van de eigen onderneming.

Wat dan wel? Voorlopig de beste aanpak: de werk- en inkomenszekerheid versterken. Ervoor zorgen dat loontrekkers tijdens hun hele loopbaan behoorlijk werk, aangepaste opleiding en stevig inkomen gewaarborgd krijgen. Kortom, een soort Deens model, maar dan niet betaald door de overheid, maar wel door de winstmakende ondernemingen en hun aandeelhouders. Via verhoogde opzegvergoedingen, waarvan de verhoging gebruikt wordt voor herscholing en/of herplaatsing. Ook dit is een mogelijk voorstel, niet te nemen of te laten, maar het is wel een voorstel dat mikt op het hart van het

nieuwe conflict tussen Arbeid en Kapitaal: de ongelijke risicoverdeling.

Heerlijk nieuw kapitalisme: een toemaatje

Zeer toepasselijk voorbeeld. Antoine Zacharias, grote baas van de Franse groep Vinci, besloot met pensioen te gaan en zijn stok door te geven aan vertrouweling Xavier Huillard. Alles geregeld, tot en met de sappige afscheids- en pensioenregeling. Tot hij kans zag op nog een aardigheidje: als dank voor de succesvolle overname van het staatsaandeel in de *Société des autoroutes* (toen de Franse regering de *péage* privatiseerde). Graag 8 miljoen euro – ongeveer wat de mediaanwerknemer in Frankrijk verdient in 300 jaar, dus door te blijven werken sinds Lodewijk XIV.

Gewetensprobleem voor de nieuwe PDG. Die er met twee woorden over sprak met zijn voorganger. Die toegaf dat zijn laatste vraag inderdaad een klein beetje onbehoorlijk was? Welnee. Die illico besloot zijn opvolger door te sturen en daartoe een raad van bestuur samenriep. Die daaruit concludeerde dat hij dichter bij de deur dan bij een groter bureau stond. Die daarom – ultieme kans – aan alle bestuurders een brief van zes bladzijden stuurde om uit te leggen hoe de vork aan de steel zat. Geducht document, gepubliceerd in *Le Monde*, dat laat zien hoe, op twintig jaar tijd, alle waarden inzake geld diametraal omgekeerd zijn. Een nieuw soort kapitalisme is groot en sterk geworden, en heeft een ferme deuk geslagen in alle beginselen van het traditionele liberale kapitalisme.

Terugblik. Henry Ford vond, voor de oorlog, dat het verschil in beloning tussen een ondernemingsleider en zijn werknemers niet groter mocht zijn dan 10 tot 1. Na de oorlog verhoogde de grote Amerikaanse bankier Morgan het draaglijke verschil van 10 tot 40. Wat lees je in Huillard's brief? Dat Zacharias zich, op een paar jaar tijd, aandelenopties had laten toekennen, goed voor zowat 250 miljoen euro aan meerwaarden. En dat hij een nieuwe schijf van 50 miljoen voorbereidde. Terwijl zijn loon tot 4,4 miljoen verhoogd was. En hij een pensioen van 2,2 miljoen zou krijgen, naast een valse vertrekpremie van 13,2 miljoen, te betalen in Zwitserland. Een afscheidspakket van zo'n 50 miljoen – wat een gemiddelde werknemer zou kunnen verdienen op 2.500 jaar, door te werken sinds Demosthenes of de laatste farao's.

Nog niet genoeg? De groep Vinci had ook 50 miljoen gestopt in de aanschaf, voor haar drie hoogste directeurs, van een privé stulpje (een *hôtel particulier*) in de Balzacstraat in Parijs (aankoop: 12 miljoen; verfraaiingswerken: 33 miljoen, waarvan 12 voor antieke meubelen, alles betaald op rekeningen in belastingparadijzen). De architect had ook, voor rekening van Vinci, werken uitgevoerd in drie woningen van Zacharias zelf, in Parijs, de Franse provincie en Genève. De patron van het restauratiebedrijf, Serge Michel, was bestuurder bij Vinci, en ook aandeelhouder bij het luxerestaurant Ledoyen, waar de directeurs van Vinci jaarlijks voor 422.000 euro kostennota's lieten aftekenen. Tot aan de uiteindelijke clash had Zacharias in totaal een bedrag opgestreken dat overeenkwam met 300.000 maandlonen, 30.000 manjaren en evenzoveel jobs op één jaar.

Uitzinnig geval? Zeker. Maar niet uitzonderlijk. Denk terug aan Jan Coene de Inhalige bij Picanol. In de VS helemaal niet uitzonderlijk. In Europa en België ook steeds minder. De beloning van de top bij GBL (Frère), Fortis, Inbev en elders zijn inmiddels bekend. Henri de Castries, grote baas van verzekeringsmaatschappij Axa, incasseerde 58 miljoen meerwaarde bovenop zijn megawedde en andere premies. Diezelfde Castries is de auteur van een rapport over het te hoge niveau van het minimumloon in Frankrijk.

Het wijst allemaal in dezelfde richting: financieel kapitaal staat centraal (en niet menselijk kapitaal). Geld is de enige maatstaf van alles geworden. O.k., dit heerlijke nieuwe kapitalisme gaat niet over 90% van de ondernemers en werkgevers in België. Zij zweven niet in een hemels universum ver boven hun personeel. Toch was het de voorbije weken ook hier weer van dat: juichkreten over de winsten van bedrijven, en in het bijzonder van banken. Tien miljard winst voor de drie grootbanken. Dertig keer meer dan wat dit jaar naar welvaartsverhoging van sociale uitkeringen zal gaan.

Gisteren zouden zulke winsten in de eerste plaats vertaald zijn in meer investeringen en daardoor meer werk, en in meer loon en dus meer groei, en ook nog in meer onderzoek en ontwikkeling, dus in meer toekomst. Vandaag wordt een groot deel weer uitgedeeld: als dividend aan de aandeelhouders, of ter inkoop van eigen aandelen (ter verhoging van de waarde van dat aandeel). Toch normaal, want beleggers en spaarders moeten nu eenmaal beloond worden? Tja. Alleen: wanneer de waarde van

een onderneming ver(drie)dubbelt, ver(drie)dubbelt ook de rijkdom van de aandeelhouder, en het dividend komt erbovenop. Ronde kers op de taart.

Alleen: de traditionele spaarder is eigenlijk verdwenen met het traditionele liberale kapitalisme. Hij is opgevolgd door beleggings-, investerings- en speculatieve fondsen, meestal Angelsaksische, die op snelle meerwaarden jagen en geen sikkepit geven om de toekomst van een onderneming en haar menselijk kapitaal. Die herstructureringen eisen, ook als de onderneming 10% winst maakt. Omdat ze tenminste 15% beloofd hebben aan de geldschietters van hun fondsen. En omdat ze 20% van de winst voor zich mogen houden.

Verhofstadt schrijft zich een zoveelste burgermanifest en deelt zijn foto-album uit; Leterme maakt een businessplan voor Vlaanderen; Di Rupo een heus Marshallplan voor Wallonië. Niks minder. Maar geen van allen lijkt ook maar te (willen) zien dat we een economische revolutie beleven die even belangrijk en radicaal is als de industriële revolutie begin 19de eeuw. Een revolutie die ons voert van een liberaal kapitalisme, aangedreven door individueel initiatief, naar een antiliberaal kapitalisme, dat het individu uitspuwt. De spaarder en de belegger, dat is niet meer de persoon (de tandarts of een andere) die met kennis van zaken investeert in een onderneming die een mensengemeenschap vormt om een product of dienst aan te bieden. Hij is vervangen door een naamloze die zijn spaargeld dropt in een 'fonds' en dus niet meer weet waarin hij investeert noch welke bedrijfsgemeenschap zich achter die investering schuil houdt.

Sparen en beleggen zijn abstract en speculatief geworden. Spaarders zijn als het ware gecollectiviseerd en gedisindividualiseerd. Producenten, arbeiders, ingenieurs, kaderleden van hun kant, zijn uitgedomd, doorgestreept en herleid tot grafieken van aandelenkoersen. Een fonds koopt een onderneming, steeds vaker om dat vlug weer te verkopen, met een aardige meerwaarde, na het daartoe 'ontvet' te hebben. Maar de werknemers weten vaak niet eens meer wie de eigenaars zijn die zich verbergen achter hun fictieve werkgever. En ook de eigenaars weten niet van wat en wie ze eigenaar zijn, en wat voor bedrijfsgemeenschap hun eigendom vertegenwoordigt.

Herstructureren, afsplitsen, doorverkopen, niet om een onderneming te redden maar om ze te rendabiliseren, het stelt des te minder (gewetens)problemen omdat de begunstigden van de operatie anoniem zijn (bijvoorbeeld gewone gepensioneerden uit Kansas of Kent), en dus ook de slachtoffers voor hen anoniem blijven. Moeten 300 afgedankt worden voor een loon of een pensioen van 20 in plaats van 15, dan zal dat de kleine gepensioneerde of werknemer geen krop in de keel geven: voor hem bestaan die onderneming en die 300 niet. Hij kent op z'n best de naam van zijn pensioen- of beleggingsfonds.

Het liberale kapitalisme, dat was in zijn slechtste gedaante 'de uitbuiting van de mens door de mens'. Maar er waren nog mensen! Het nieuwe kapitalisme, dat wordt 'de uitbuiting van de afwezigheid van mensen door de afwezigheid van mensen'. Ofte 'de uitbuiting van een collectief dat niemand meer is door een ander collectief dat ook niemand meer is'.

In de affaire-Amaranth had een beheerder van dit speculatief fonds 8 miljard dollar gestopt in de index van de gasprijs omdat hij dacht dat al die orkanen in de Golf van Mexico, almaar dichterbij de plaatsen van gaswinning, de gasprijs zeker zouden doen stijgen. Verkeerd gegokt. De orkanen werden zeldzamer en bleven ook verder weg. De gasprijs daalde en de miljarden van vele spaarders en gepensioneerden verzopen. Geen nood. Die beleggers en gepensioneerden hadden ook geen gezicht, en hun investering was gebeurd in een loutere abstractie (een index!), waarachter ook geen menselijke figuur te bespeuren viel. Het geld had zich rond zichzelf gekruld, zichzelf voortgeplant, zich gezelfmoord. Geen mens te zien. Verdwenen, weggegoocheld.

Wat is bijvoorbeeld een 'afgeleid product', een financieel 'derivaat'? Een beursproduct, maar dat niet slaat op een of andere productie of onderneming, niet op enige bijzondere menselijke werkzaamheid, nee, dat wedt op de evolutie van een index (bijv. de Nikkei-index van de Japanse beurs, de index van een grondstof of – waarom niet – de index van de populariteit van George W. Bush). De menselijke factor (met inbegrip van 'het talent' van ondernemingsleiders, ingenieurs of uitvinders) wordt niet eens meer verrekend, die is vervangen door cijfers van een simpele statistische waarschijnlijkheid. Kijk: in de nieuwkapitalistische taal heet het loon voor de menselijke producent voortaan 'arbeidskost', een abstract begrip dat nog enkel verwijst naar een economisch criterium – de mens is weggeschreven. Na de onderneming zonder fabrieken (Rank Xerox,

straks Alcatel, Philips...), nu de fabriek zonder arbeiders. Na de winst dankzij de productie van goederen, nu de maximalisering van winst zonder goederen.

Het Fordisme had nog een drievoudige menselijke dimensie: de investerende mens (de kapitaalbezitter) maakte het de producerende mens mogelijk om de behoeften van de consumerende mens te vervullen. Het geld van Henry Ford en het werk van de Ford-ingenieurs en -arbeiders bewerkstelligden de massavaardiging van goedkope(re) auto's, die daardoor door meer consumenten gekocht konden worden, waardoor Ford meer werk en hoger loon kon bieden, en dat was weer heilzame doping voor de economie.

Dit systeem is dood en begraven. De winsten van vandaag zijn niet meer de werkgelegenheid van morgen, het zijn de jobverliezen van vandaag, en die zijn weer de meerwinsten van morgen. Een zwerm investeerders zonder gezicht stort zich op een onderneming, als 'sprinkhanen' (volgens de Duitse minister van Arbeid Müntering), verslindt de oogst, beperkt het werk, dat wil zeggen het menselijk bestanddeel, zuigt zoveel mogelijk cash op en gaat op zoek naar het volgende slachtoffer. Vroeger was geld – kapitaal – bemiddelaar tussen producent en consument, ondersteunde het de eerste door de tweede te bevredigen. Vandaag is geld nog enkel bemiddelaar van zichzelf. Dat is wat de verfinanciering van de economie uiteindelijk is: een proces van kannibalisering van het menselijke door het financiële. Kannibalisme, het klinkt zowaar als kapitalisme.

Europee

Maart was een maand om in te lijsten voor de Eurocraat. Het eerste weekend hielp hij de wereld redden met een meesterlijke streek van zijn Mont Blanc-pen tijdens de Europese (klimaat)top. De laatste zondag van die maand ontkurkte hij een fles Lafite 1957 om met een paar vrienden te toosten op vijftig jaar Europese Unie.

De Eurocraat heeft zijn leven gewijd aan een 'steeds hechtere Unie', zoals het Verdrag van Rome voorschrijft. Zelfs zijn privé-leven is helemaal gestempeld door de Europese integratie: zijn vrouw is Française, zijn minnares Spaanse, en hij betaalt alimentatie (geheel in de geest van Europese solidariteit) aan de Waalse moeder van zijn tienjarige zoon.

Vijfentwintig jaar heeft hij gezwoegd in de bureaucratische zoutmijnen van Brussel, nationale muren afgebroken en een 'Europees huis' gebouwd. Maar voor een ondankbaar Europees publiek is hij alleen maar een zoveelste dikke pee met een dikke pree. Hij is boos over deze onjuiste en oneerlijke karikatuur. Maar bij zijn pensionering – met een passend maar niet overdreven pensioen – zal hij vanuit de Provence met een gerust geweten terugkijken naar maart 2007 en weten dat hij toen een historisch verschil gemaakt heeft.

Zijn *moment de gloire* was 8 maart. Bijna middernacht en de Europese regeringsleiders raakten het maar niet eens of ze al dan niet wettelijke doelstellingen moesten vastleggen voor hernieuwbare energie. Jacques van Frankrijk

wilde dat alleen maar als de koolstofarme Franse kerncentrales zouden meegeteld worden als hernieuwbare energie. Anti-nucleair Oostenrijk wou daar niet van weten. Dat was het uitgelezen moment voor de Eurocraat om zijn krachtigste wapen te ontplooiën: constructieve dubbelzinnigheid.

'Waarom maken we geen referentie naar kern-energie in paragraaf 7, verwijzen het daar door naar een andere vermelding in paragraaf 11, en brengen het daar over naar een rapport waarvan niemand nog weet dat het bestaat, laat staan het gelezen te hebben?', zei hij, terwijl hij zijn opwindende nauwelijks wist te onderdrukken. Rond de tafel verbijsterden de gezichten. 'Wat wil dat precies zeggen?', vroeg een diplomaat. 'Precies', riposteerde de Eurocraat. Frankrijk en Oostenrijk zetten hun handtekening, het hernieuwbare plan was beklonken en de wereld leek ineens een groener oord.

De Eurocraat had hard gewerkt om de top van het Europees beleid te bereiken. Voor een Belgische rechtenstudent was de EU een voordehandliggende bestemming geweest: een project van vrede en wederzijds begrip en een internationale levensstijl van werkzekerheid, gratis onderwijs, lange lunches en verzekerd pensioen. De Eurocraat schreef zich in bij het Brugse Europacollege, en begon, zoals bijna al zijn polyglotte klasgenoten, een stage bij de Europese Commissie. Het was leuk in die dagen. Na zijn examen werd hij een volwaardige eurocraat, die 's avonds over Europese integratie discussieerde met Italiaans geklede jonge vrouwen en 's nachts de dansvloer opging met stagiaires uit heel Europa.

Jacques Delors, de toenmalige Commissievoorzitter, was zijn idool. De eenheidsmarkt was voltooid, de euro geboren, staatsmonopolies waren ontmanteld en zelfs een gemeenschappelijke buitenlandse politiek kwam uit de verf. Brussel was *the place to be*. Toen Delors in 1995 wegging, ontstond er echter een gevoel van leegte, dat van de Britten niet mocht opgevuld worden door Jean-Luc Dehaene. Veel van de energie en aandrift verdween uit het Grote Project. Ergerlijke regels werden ingevoerd om corruptie en nepotisme tegen te gaan nadat de media die kwesties schandelijk opgeblazen hadden.

Maar de Eurocraat bleef floreren. Geminacht door onnozele eurosceptici, bleef hij geduldig uitleggen dat één Europese regeling 25 of meer nationale voorschriften zou vervangen. En bleef hij trots op zijn roemloos precieze definitie van een banaan, wier grootte moest 'uitgedrukt worden in centimeters en gemeten langs de convexe kant van het begin van de vrucht tot het einde van de tros'.

Hij verhuisde naar het vlaggeschip van de Commissie, de DG Concurrentie, besteedde jaren aan het begrijpen van Portugals staal-subsidiestelsel, en bekroonde zijn onderzoek met een instructie aan één bedrijf om 3,5 miljoen terug te betalen. Dit bevel werd vier jaar later teruggedraaid door het Europees Hof van Justitie omwille van een procedurefout, maar toen was de Eurocraat al weg. Opwaarts.

Tot vandaag, natuurlijk. Er zouden nu te veel Belgen in topfuncties zijn, en te weinig Bulgaren.

Verdere promotie wordt moeilijk, de Provence wenkt. Maar de Eurocraat heeft de laatste zondag van maart het glas geheven op een halve eeuw vrede en voorspoed in Europa.

Rijk worden

30 maart. *Equal Pay Day*. Alweer een dag van boosheid. Vrouwen verdienen vijftien procent minder dan mannen. Schandelijke discriminatie, want dat verschil kan maar halvelings verklaard worden door verschillen in werktijd, leeftijd, opleiding, ervaring enzovoorts.

Als dat waar is, dan is het simpel om snel rijk te worden. Begin een eigen bedrijf. Ga vervolgens anders te werk dan de seksistische concurrentie: laat mannen links liggen, neem alleen vrouwen in dienst. U maakt zich weliswaar schuldig aan discriminatie op grond van geslacht, maar het zijn mannen die gediscrimineerd worden, en dat is positief. Ook de Vlaamse overheid zegt dat te doen.

Aangezien u uw vrouwelijke werknemers maar 85% moet betalen van wat uw vrouwonvriendelijke concurrenten aan hun mannelijke werknemers moeten betalen, zijn uw kosten een stuk lager. Gevolg: u kunt de prijs van uw producten verlagen, u trekt op die manier klanten weg bij de concurrentie, en u maakt al vlug enorme winsten. Niet alleen wordt u rijk, u kunt zich tegelijk profileren als een bijzonder vrouwvriendelijke, maatschappelijk verantwoord bezig zijnde werkgever. Volgend jaar al rijft u de *awards* binnen van *Vacature*, *Jobat* en *HR-Magazine* voor vrouwvriendelijkste werkgever.

De vraag is nu: waarom zijn al die verlichte denkers die de voorbije decennia verkondigd hebben hoezeer vrouwen gediscrimineerd worden op de arbeidsmarkt, niet zelf op dit voordehandliggende idee gekomen? Waarom horen we nooit succesverhalen over vooruitstrevende ondernemers die alleen maar vrouwen in dienst nemen en daarmee hun concurrentie wegvagen? Waarom horen we nooit over onderzoeken die leren dat bedrijven met veel vrouwelijke werknemers veel winstgeverder zijn dan bedrijven met weinig vrouwen?

Vragen, vragen. Antwoorden, antwoorden willen we.

Lompe lamp

V: Hoeveel Europese leiders zijn nodig om een lamp te vervangen?

A: 0,000000013 – bij 27 Europese regeringsleiders voor de 2,1 miljard gloeilampen die elk jaar in de EU verkocht worden.

Verleden maand zegden de producenten toe dat ze de termijn van 2009 voor de vervanging van gloeilampen door fluorlampen kunnen halen. De oude lichtjes gaan uit in heel Europa, en dat is geen moment te vroeg. Het universele symbool van het lumineuze idee is naar eenentwintigjarige normen echt een stom product. Amper 5% van de energie die het verbruikt wordt als licht uitgestraald. Fluorlampen doen dat met 20% van de gebruikte energie. Zou je vandaag geld proberen te krijgen voor een bedrijf dat Edisons versie van de telefoon wil verkopen, zou je binnen de minuut buiten gelachen worden. Ook bij de Vlaamse overheid. Toch doen Philips en General Electric nog altijd goeie zaken met hun gloeilampen.

V: Hoeveel beursmakelaars zijn nodig om een lamp te vervangen?

A: Twee – ene om de lamp te vervangen en een andere om Philips te kopen voordat iemand gehoord heeft dat ze vervangen is.

Het is voor de altijd vooruitziende markt en voor al die dynamische ondernemers toch wel van een vernederend dirigisme dat Europa ze moet komen zeggen welke lamp ze moeten produceren.

V: Hoeveel liberale economen zijn nodig om een lamp te vervangen?

A: Geen enkele – als de lamp aan vervanging toe was, zou ze zichzelf wel vervangen.

Er zijn kennelijk tijden dat markten een schop onder hun gat nodig hebben om goede effecten te verkrijgen. De vraag naar gloeilampen is gebaseerd op de verwarring bij verbruikers tussen de lagere kost bij aanschaf en de kortere levensduur, tussen de korte en de lange termijn dus. Elke onderneming die steunt op zo'n massale onwetendheid, op zo'n grote irrationaliteit, verdient niet te blijven bestaan. Mijn bekering kwam er toen ik beseftte dat fluorlampen twaalf keer langer meegaan en ik dus minder vaak trapladders uit de kelder zou moeten halen. Eigen fysische energiebesparing won me voor spaarlampen, waar financiële overwegingen en milieubewustzijn nog niet hadden geholpen. Sommige spaarlampen geven wel een ziekelijk schijnsel af, onze eetkamer oogt daardoor doorlopend somber, maar we hebben het geluksgevoel dat we in een Vlaams tv-feuilleton leven.

V: Hoeveel Vlamingen zijn nodig om een lamp te vervangen?

A: Geen enkele – Vlamingen zijn heel gelukkig in het donker, dank u.

Europa gaat dimmen, en in de VS is nu ook een campagne begonnen om alle gloeilampen te doven tegen 2015. Prima. De gloeilamp veranderde de wereld, ze mag nu vlug haar rechtmatige plaats opeisen naast de grammofoon: in het museum.

Toe, vader, vergader niet meer

Vergaderen, mensen zouden het niet moeten doen. Als mensen bij elkaar gaan zitten om beslissingen te nemen, om afspraken te maken over samenwerking of over de verdeling van allerlei dingen, gaan ze smerige spelletjes spelen. Strategische allianties aangaan met sommigen. Anderen buitensluiten. Ze zijn daarbij vooral uit op eigenbelang.

Ilya van Beest van de Universiteit van Leiden heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop mensen in onderhandelingsituaties coalities vormen. Hij maakt een vergelijking met het verdelen van stukken cake. 'Stel dat er drie mensen, alledrie even hoog in de hiërarchie, bij elkaar zitten en dat er zes stukken cake op tafel staan. Als ze die zouden verdelen op de manier waarop tijdens de meeste vergaderingen beslissingen worden genomen, dan komt het erop neer dat twee mensen elk drie stukken krijgen, en de derde niks! Waarom?

In het algemeen is het op vergaderingen zo dat de meeste stemmen gelden, ook al wordt dat niet altijd met zoveel woorden gezegd. Dus als twee mensen zeggen: de verdeling gebeurt

op onze manier, dan kan die derde daar niks aan doen. Zie het maar als een auto met drie sturen: sturen twee mensen naar links, dan gaat die auto naar links. Dan maakt het niet meer uit wat de derde persoon doet.

Veel hangt wel af van de manier waarop de 'cake' aangeboden wordt. 'Als de cake voor drie mensen in negen stukken gesneden is, zie je dat iedereen gewoon drie stukken krijgt. Want dan kun je wel met zijn tweeën een coalitie vormen, maar dan moet de een vier stukken nemen en de ander vijf – en het blijkt dat mensen binnen een coalitie geen oneerlijkheid verdragen, zelfs niet als het hun opbrengst vergroot. Kennelijk is eerlijkheid een strategisch smeermiddel in coalitievorming.'

Dezelfde principes gaan ook op als er niet cake moet verdeeld worden, maar tijd, geld, arbeidskracht, werkkamers, computers, wat al niet. Omdat de manier waarop een en ander gepresenteerd wordt zo belangrijk is, heeft wie de agenda van een vergadering bepaalt heel veel invloed. Die kan mensen tot bepaalde oplossingen verleiden.

Aan zo'n immoreel gerommel gaat u meedoen? Doe het niet. Breng uzelf niet in een situatie waarin u smerige spelletjes moet spelen – of kans loopt buitengesloten te worden. Sluit uzelf buiten. Blijf liever thuis en koop desnoods een hele cake voor uzelf.

Gilbert De Swert